

SAVET EVROPE
KOMITET MINISTARA

**Preporuka (2001)15
o nastavi istorije u Evropi u XXI veku**

*(usvojena od strane Komiteta ministara
31. oktobra 2001. na 771. sastanku zamenika ministara)*

Komitet ministara, u skladu sa članom 15b Statuta Saveta Evrope i,

Uzimajući u obzir da je postizanje većeg jedinstva njegovih članova jedan od ciljeva Saveta Evrope;

Imajući u vidu Evropsku konvenciju o kulturi, potpisanu u Parizu, 19. decembra 1954. kojom se pozivaju države potpisnice da podstiču izučavanje istorije i civilizacije drugih potpisnica i da ga unapređuju na teritoriji drugih država potpisnica; kao i s obzirom na samite u Beču (1993.) i Strazburu (1997.) na kojima su šefovi država ili vlada Saveta Evrope:

- izrazili želju da se Savet Evrope u potpunosti osposobi da odgovori na izazove XXI veka;
- izrazili potrebu za jačanjem razumevanja i poverenja među narodima, posebno kroz takav program nastave istorije koji će imati za cilj uklanjanje predrasuda i naglašavanje pozitivnog međusobnog uticaja različitih zemalja, religija i ideja u istorijskom razvoju Evrope;
- ponovo istakli obrazovnu i kulturnu dimenziju glavnih izazova pred kojima se nalazi Evropa sutrašnjice;

Potvrđujući da su ideološka krivotvorenja i manipulacije istorijom nespojive sa osnovnim principima Saveta Evrope definisanim u Statutu;

Imajući u vidu umu preporuke Parlamentarne skupštine o evropskoj dimenziji u obrazovanju (Preporuka 1111 (1989.) i o istoriji i nastavi istorije u Evropi (Preporuka 1283 (1996.);

Imajući u vidu Rezoluciju br. 1, prihvaćenu na 19. sastanku Stalne konferencije evropskih ministara obrazovanja na temu pravaca i zajedničkih zadataka obrazovanja u Evropi (Kristijansend, Norveška, 1997.) i zaključaka i odluka 20. sastanka Stalne konferencije evropskih ministara obrazovanja o projektu «Učenje i nastava evropske istorije dvadesetog veka» (Krakov, Poljska, 2000.);

Imajući u vidu deklaraciju prihvaćenu na neformalnoj Konferenciji ministara obrazovanja zemalja jugoistočne Evrope (Strazbur, 1999.) na kojoj je preporučeno da se u preduzmu praktični koraci u onim tematskim domenima u kojima Savet Evrope ima ustanovljenu i priznatu stručnost, medju kojima je i nastava istorije;

Uzimajući u obzir deklaraciju usvojenu na Regionalnoj konferenciji ministara obrazovanja zakavkaskih zemalja (Tbilisi, Gruzija, 2000.);

Uvažavajući Preporuku br. R (98) 5 Komiteta ministara zemljama članicama koja se odnosi na obrazovanje i kulturno nasledje, kojom ministri ističu da obrazovne aktivnosti u domenu kulturnog nasledja daju smisao budućnosti kroz bolje razumevanje prošlosti;

Uzimajući u obzir Rezoluciju Komiteta ministara R (98) 4 o putevima kulture Saveta Evrope;

Razmatrajući Preporuku Komiteta ministara zemljama članicama br. R (2000)1 koja se odnosi na negovanje prekogranične saradnje između različitih teritorijalnih zajednica ili zvaničnih organa u oblasti kulture, a u kojoj ministri ističu da ta vrsta aktivnosti pomaže mladima da prošire svoja shvatanja, pošto podstiču njihovu svest o raznovrsnosti kulturne i istorijske tradicije;

Uzimajući u obzir rezolucije prihvaćene na Petoj konferenciji evropskih ministara za kulturno nasledje (Portorož, Slovenija, 2001.) na kojoj su ministri potvrdili da nastava istorije treba da se zasniva na razumevanju i objašnjavanju kulturnog nasledja i da mora da naglasi prekograničnu prirodu nasledja;

Imajući u vidu Preporuku Komiteta ministara zemljama članicama br. R (2000)13 o evropskoj politici u pristupu arhivima, u kojoj se ministri, uzimajući u obzir sve veće interesovanje javnosti za istoriju i konstatujući da bi bolje razumevanje skorašnje evropske istorije moglo doprineti prevenciji konflikata, zalažu za evropsku politiku u pristupu arhivima zasnovanu na principima saglasnim demokratskim vrednostima;

Imajući u vidu Preporuku Komiteta ministara zemljama članicama br. R(97)20 o «govoru mržnje» u kojoj se kao govor mržnje definišu svi oblici izražavanja kojima se širi, izaziva, ohrabruje ili opravdava rasna mržnja, ksenofobija, ili antisemitizam i u kojoj se posebno ističe da su posledice govora mržnje gore ukoliko se on širi medijima;

Uzimajući u obzir raniji rad Saveta Evrope na nastavi istorije, zasnovan na ideji da pomirenje i pozitivni uticaji među ljudima, kao što su oni iz posleratnog perioda, koji su se usmerili na uklanjanje pristrasnosti i predrasuda iz udžbenika istorije, kao i oni vezani za projekt «Istorija u novoj Evropi» i program «Nastava istorije i nova inicijativa Generalnog sekretara» kojim je pružena pomoć republikama bivšeg Sovjetskog Saveza u razvijanju metodologije kojom su modernizovani nastava istorije i udžbenici i uskladjeno stručno usavršavanje nastavnika;

Uzevši u obzir rezultate projekta «Učenje i nastava evropske istorije dvadesetog veka» i sve nastavne materijale prikazane na završnoj konferenciji u okviru ovog projekta koja je pod nazivom «Dvadeseti vek: splet gledišta» simbolično održana u Bonu, u Kući istorije Savezne Republike Nemačke (Haus der Geschichte, Bon, Nemačka, 2001.);

Konstatujući da je projekt «Učenje i nastava evropske istorije dvadesetog veka» između ostalog, omogućio:

- značajan napredak u razvoju koncepta pluralističke i tolerantne nastave istorije razvijanjem, *inter alia*, individualnog istraživanja i analitičke sposobnosti;
- naglašavanje obrazovnih inovacija kako u korišćenju informacionih tehnologija, tako i novih izvora nastavnih materijala;

- pružanje primera otvorenog pristupa centralnim problemima istorije Evrope dvadesetog veka,

Preporučuje se vladama zemalja članica da, uvažavajući vlastitu ustavnu strukturu, nacionalnu i lokalnu situaciju i vlastiti sistem obrazovanja:

- se rukovode principima sadržanim u dodatku ovoj preporuci u ostvarivanju tekućih i predstojećih reformi kako u nastavi istorije, tako i u obrazovanju nastavnika istorije;

- obezbede, odgovarajućim postupcima na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, potpunu informisanost svih u svojim zemljama značajnih tela, kako u javnom tako i u privatnom sektoru, o principima iznetim u ovoj preporuci, odgovarajućim dokumentima na kojima je ona zasnovana, posebno nastavnim izvorima pripremljenim u okviru projekta «Učenje i nastava evropske istorije dvadesetog veka»;

- nastave sa aktivnostima povezanim sa nastavom istorije, kako bi jačali odnosi poverenja i tolerancije unutar država kao i među njima i uspešno se odgovorilo izazovima dvadeset prvog veka, a na osnovu dogovora koji će biti postignuti;

- usvoje integralni pristup oslanjanjem na druge projekte Saveta Evrope, posebno projekt «Obrazovanje za građansku demokratiju» i aktivnosti na polju kulturnog nasledja;

Traži se od Generalnog sekretara Saveta Evrope da na ovu preporuku skrene pažnju onih zemalja koje su potpisnice Evropske konvencije o kulturi, a nisu članice Saveta Evrope.

Dodatak Preporuci br (2001)15

1. Ciljevi nastave istorije u dvadeset prvom veku

Nastava istorije u demokratskoj Evropi treba da:

- ima vitalno mesto u pripremi odgovornih i aktivnih gradjana i razvoju uvažavanja svih vrsta različitosti, zasnovanog na shvatanju nacionalnog identiteta i principa tolerancije;
- bude odlučujući faktor u pomirenju, prihvatanju, razumevanju i poverenju medju narodima;
- igra glavnu ulogu u unapređenju osnovnih vrednosti kao što su tolerancija, uzajamno razumevanje, ljudska prava i demokratija;
- bude ključni činilac slobodne izgradnje Evrope na osnovama zajedničkog istorijskog i kulturnog nasledja, obogaćenog kroz različitosti, čak i u onim aspektima koji su konfliktni i ponekad dramatični;
- bude deo takve obrazovne politike koja neposredno doprinosi razvoju i napredovanju mladih ljudi u pogledu njihovog aktivnog učešća u izgradnji Evrope, kao i mirnom razvoju ljudskog društva u globalnoj perspektivi i u duhu međusobnog razumevanja i poverenja;
- omogući razvoj intelektualnih sposobnosti učenika potrebnih za kritičku i odgovornu analizu i tumačenje informacija, kroz dijalog, traganje za istorijskim svedočanstvima i otvorenu raspravu koja se zasniva na multiperspektivnosti, posebno kad je reč i kontroverznim i osetljivim pitanjima;
- omogući gradjanima Evrope jačanje njihovog individualnog i kolektivnog identiteta kroz poznavanje zajedničkog istorijskog nasledja u svim njegovim dimenzijama - lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj, evropskoj i globalnoj;
- bude instrument za sprečavanje zločina protiv čovečnosti.

2. Zloupotreba istorije

Nastava istorije ne sme biti sredstvo ideoloških manipulacija, propagande, niti se sme koristiti za zagovaranje ideja netolerancije, ultra-nacionalizma, ksenofobije, rasizma i anti-semitizma.

Istorijska istraživanja, kao i nastava istorije u školama, nisu ni na koji način i bez obzira na nameru, spojive sa osnovnim vrednostima i propisima Saveta Evrope, ukoliko dopuštaju ili promovišu zloupotrebu istorije kroz:

- krivotvorenje ili sastavljanje lažnih svedočanstava, statističkih podataka, montiranih slika itd;
- striktno vezivanje za jedan događaj da bi se opravdali ili prikrili drugi;
- iskrivljavanje prošlosti za potrebe propagande;
- izrazito nacionalističku verziju prošlosti koja može da stvori podelu «mi»-«oni»;
- zloupotrebu istorijskog zapisa;

- negiranje istorijskih činjenica;
- zanemarivanje istorijskih činjenica.

3. *Evropska dimenzija nastave istorije*

Kako je izgradnja Evrope izraz i slobodne odluke samih Evropljana koji su u nju ušli i istorijske realnosti, bilo bi prikladno:

- pokazati postojanje trajnih istorijskih veza na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i evropskom nivou;
- podstaći nastavu o onim periodima i zbivanjima koja imaju očevidnu evropsku dimenziju, posebno one istorijske i kulturne događaje i tendencije koje su oslonac evropske svesti;
- koristiti sva raspoloživa sredstva, posebno informacionu tehnologiju, za unapređenje zajedničkih projekata i medjuškolskih razmena o temama vezanim za istoriju Evrope;
- razvijati zanimanje učenika za istoriju drugih evropskih zemalja;
- uvoditi i razvijati nastavu o samoj istoriji izgradnje Evrope.

U unapređivanju evropske dimenzije nastave istorije u jednoj uvećanoj, demokratskoj i mirnoj Evropi, prikladno je:

- uzeti u obzir postignute rezultate u okviru projekta «Učenje i nastava evropske istorije dvadesetog veka» i to kako sadržinske tako i u domenu metodološkog pristupa, koji je izveo Savet za kulturnu saradnju;
- osloniti se na programe Saveta Evrope za reformu nastave istorije i pripremu novih udžbenika i metodoloških vodiča u aktivnostima razvoja i konsolidacije demokratske stabilnosti;
- osloniti se na programe Saveta Evrope za podizanje svesti o značaju i nastavi u domenu kulturnog nasledja;
- što je više moguće širiti upotrebu nastavnih materijala nastalih u okviru projekta «Učenje i nastava evropske istorije dvadesetog veka» odgovarajućim korišćenjem tehnologija informacija i komunikacije;
- pojačati pomoć u procesu pripremanja novih nastavnih programa i standarda u nastavi istorije, posebno u Ruskoj Federaciji, zakavkaskim državama, jugoistočnoj Evropi i crnomorskom regionu;
- iskoristiti prednosti Programa usavršavanja nastavnika koji je Savet Evrope namenio zaposlenim u obrazovanju u sticanju novih znanja u evropskom kontekstu koja će im pomoći da uporedjuju stanovišta i iskustva.

4. *Sadržaj nastavnih programa*

Iako nastava istorije mora izbegavati akumulaciju enciklopedijskih znanja, ona ipak mora obuhvatiti:

- podizanje svesti o evropskoj dimenziji koje će biti uzeto u obzir prilikom sastavljanja novih programa, da bi se učenicima usadila «evropska svest», otvorena prema ostatku sveta;
- razvoj kritičkih sposobnosti učenika, sposobnost samostalnog razmišljanja, objektivnost i otpornost na manipulacije;
- događaje i trenutke koji su ostavili trag na istoriji Evrope kao takvoj, koji se izučavaju na lokalnom, nacionalnom, evropskom i globalnom nivou a kojima se pristupa iz perspektive posebno značajnih perioda ili činjenica;
- istraživanje svih dimenzija evropske istorije, ne samo političke, nego takodje i ekonomske, socijalne i kulturne;
- razvijanje radoznalosti i istraživačkog duha, naročito kroz korišćenje metoda otkrivanja u istraživanju kulturnog nasledja što u prvi plan ističe medjukulturne uticaje;
- uklanjanje predrasuda i stereotipa isticanjem u nastavnim programu istorije pozitivnih medjusobnih uticaja različitih zemalja, religija i škola mišljenja tokom istorijskog razvoja Evrope;
- kritičko preispitivanje zloupotreba istorije, bez obzira da li do njih dolazi zbog poricanja istorijskih činjenica, falsifikata, prećutkivanja, neznanja ili prilagodjavanja ideološkim ciljevima;
- istraživanje kontroveznih pitanja uzimajući u obzir različite činjenice, mišljenja i stanovišta, isto kao i traganjem za istinom.

5. *Metodi učenja*

Upotreba izvora

Potrebno je koristiti najraznovrsnije izvore nastavnog materijala u prenošenju i prikazivanju istorijskih činjenica da bi one bile naučene kroz kritički i analitički pristup, a posebno:

- arhive koji su dostupni za javnost, posebno u zemljama srednje i istočne Evrope, u kojima sada postoji slobodan pristup autentičnim dokumentima kao nikada ranije;
- dokumentarne i igrane filmove i druge audiovizuelne izvore;
- materijale koji su proizvod informacione tehnologije, a koje je potrebno proučavati i individualno i grupno, u čemu nastavnik ima ključnu ulogu;
- sve vrste muzeja posvećenih dvadesetom veku u celoj Evropi i mesta od istorijskog značaja, koji mogu pomoći realnom sagledavanju nedavnih događaja od strane đaka, posebno njihove svakodnevne dimenzije;
- usmene istorije, putem koje izgovoreno svedočenje o nedavnim istorijskim događajima mladima može približiti istoriju i ponuditi gledišta i stanovišta onih koji su izostavljeni iz «istorijskog zapisa».

Samostalno istraživanje

Đake treba podstaći da vrše samostalna istraživanja, odgovarajuća za njihov uzrast i okolnosti, čime se kod njih podstiče radoznalost i inicijativa u pogledu prikupljanja podataka i sposobnost uočavanja važnih podataka;

Grupno istraživanje

Potrebno je podstaći grupe đaka, razrede i škole da se bave istraživačkim projektima ili aktivnim učenjem da bi se stvorili uslovi za dijalog i otvoreno i tolerantno poređenje mišljenja.

Interdisciplinarni i multidisciplinarni pristup

U nastavi istorije treba uvek koristiti obrazovni potencijal interdisciplinarnog i multidisciplinarnog pristupa, uspostavljajući veze sa drugim predmetima u programu u celini, uključujući književnost, geografiju, sociologiju, filozofiju, umetnosti i prirodne nauke.

Međunarodni i prekogranični pristup

U zavisnosti od okolnosti, treba podstaći primenu međunarodnih, prekograničnih projekata, koji se zasnivaju na proučavanju zajedničke teme, uporednim pristupima ili izvršavanju zajedničkog zadatka od strane nekoliko škola u različitim zemljama, koristeći prednosti, između ostalog, novih mogućnosti koje pružaju informacione tehnologije kao i uspostavljanje veza i razmene među školama.

6. Nastava i sećanje

Naglašavajući pozitivna dostignuća dvadesetog veka, kao što je upotreba nauke u cilju poboljšanja životnih uslova i širenja demokratije i ljudskih prava, potrebno je učiniti sve što je moguće u sferi obrazovanja, da se spreči ponavljanje ili poricanje strašnih događaja koji su obeležili vek, pre svega Holokosta, genocida i drugih zločina protiv čovečnosti, etničkog čišćenja i masovnog kršenja ljudskih prava i osnovnih vrednosti koje Savet Evrope posebno podržava. Ovo treba da obuhvati:

- pomoć đacima da steknu znanje i svest o događajima – i njihovim uzrocima – koji spadaju u najmračnije događaje evropske i svetske istorije;
- razmišljanje o ideologijama koje su do njih dovele i načinima kako da se spreči njihovo ponovno pojavljivanje;
- oblikovanje, razvoj i koordinisanje relevantnih programa usavršavanja za zaposlene u obrazovanju u zemljama članicama Saveta za kulturnu saradnju;
- olakšavanje pristupa postojećoj dokumentaciji o ovom predmetu upotrebom, između ostalog, nove tehnologije i kroz razvijanje mreže centara za nastavne materijale u ovom domenu;
- primenu i praćenje odluke ministara obrazovanja (Krakov, 2000.) da se u školama odredi dan, u skladu sa istorijom svake zemlje, koji će biti posvećen sećanju na Holokost i sprečavanju zločina protiv čovečnosti;

- poseban obrazovni doprinos Saveta Evrope Grupi za međunarodnu saradnju u učenju, istraživanju i sećanju na Holokost.

7. Obrazovanje i usavršavanje nastavnika istorije

Obrazovanje i usavršavanje nastavnika istorije treba da:

- osposobi i podstakne nastavnike istorije da koriste složene, na procese usmerene i promišljene metode nastave istorije;

- upozna buduće nastavnike i one koji već predaju o svim najnovijim proizvodima, sredstvima i metodima, posebno u pogledu upotrebe tehnologija informacija i komunikacija;

- upozna nastavnike sa tehnikom nastave koja, uzimajući u obzir činjeničke podatke ide i dalje od njih sa ciljem da ih osposobi da tumače i analiziraju istorijske činjenice i njihov uticaj na sadašnjost, u različitim kontekstima, na primer, socijalnim, geografskim, ekonomskim, itd.;

- pomogne nastavnicima da se osposobe u korišćenju tehnika ocenjivanja koje obuhvataju ne samo podatke koje su đaci memorisali, već i aktivnosti koje su u stanju da obavljaju na osnovu svog poznavanja određenih podataka, uključujući istraživanje, diskusiju i analizu kontroverznog pitanja;

- pomoć u planiranju i oblikovanju interdisciplinarnih situacija za učenje u saradnji sa svojim kolegama;

S obzirom da tehnologije informacija i komunikacija dovode do preobražaja uloge nastavnika, važno je da:

- se stvore prilike za razmenu koje će pomoći nastavnicima da saznaju o raznovrsnim situacijama za učenje u kojima može da se ispolji ta nova uloga;

- podrži osnivanje diskusionih grupa u okviru kojih bi se razmatrale teškoće profesije, nedoumice i sumnje u pogledu ovih novih metoda u nastavi;

- osnuju banke podataka koje se odnose na veb sajtove, dokumente koje oni sadrže, kao i valjanost podataka sadržanih na sajtovima i u dokumentima.

Da bi se ostvarili ovi ciljevi i ustanovio određen profil nastavnika istorije bilo bi uputno:

- obezbediti institute za obrazovanje nastavnika istorije i podršku koja je potrebna da bi se održao i unapredio kvalitet njihovog obrazovanja, razvila profesionalnost i društveni položaj;

- pokloniti posebnu pažnju obuci instruktora za nastavnike istorije na osnovu principa sadržanih u ovoj preporuci;

- unaprediti uporedno istraživanje ciljeva, strukture i standarda obrazovanja i usavršavanja nastavnika istorije, i u tome unaprediti međuinstitucionalnu saradnju i razmenu potrebnih podataka u reformi obrazovanja i usavršavanja nastavnika istorije i usavršavanja njihovih instruktora

- razvijati i negovati partnerstvo među institucijama koje se bavi obrazovanjem nastavnika istorije ili su za njega zainteresovane (posebno medija) sa ciljem naglašavanja njihove posebne misije i odgovarajućih dužnosti koje u tome imaju.

8. Tehnologije informacija i komunikacija

U skladu sa zakonom i poštujući slobodu govora, potrebno je preduzimanje određenih koraka u sprečavanju širenja rasističkog, ksenofobičnog i revizionističkog materijala, posebno preko Interneta.

U kontekstu rasprostranjene upotrebe tehnologija informacija i komunikacija među mladima, i tokom boravka u školi i van nje, važno je da nastavni metodi i tehnike omoguće da ove tehnologije:

- postanu važan izvor u nastavi istorije;
- zahtevaju jednu temeljno promišljanje koje se odnosi na raznovrsnost i pouzdanost izvora;
- omoguće nastavnicima i đacima pristup autentičnim izvorima i raznovrsnim tumačenjima;
- u mnogome prošire pristup istorijskim podacima i činjenicama;
- omoguće i prošire prilike za razmenu i dijalog.

Štaviše, bilo bi uputno obezbediti uslove u kojima nastavnici mogu da:

- u procesu odabira, pomognu svojim đacima da sami procene pouzdanost izvora podataka i samih podataka;
- u nastavu uvedu praksu koja podstiče kritičku analizu, uvažava postojanje mnoštva gledišta i koja usvaja transkulturni pristup tumačenju činjenica;
- pomognu đacima da steknu veštine kritičke analize i analoškog rasuđivanja.